

УДК: 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.31>

ЕЛЕКТРОННІ ТОРГИ АРЕШТОВАНИМ МАЙНОМ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Котвяковський Ю.О.,

*кандидат юридичних наук, завідувач кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0000-0003-4684-4623
e-mail: yurkot@ukr.net*

Лук'янченко Д.В.,

*аспірант кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0000-0002-5012-0292
e-mail: 2620994@gmail.com*

Котвяковський Ю.О., Лук'янченко Д.В. Електронні торги арештованим майном як механізм забезпечення прав учасників виконавчого провадження.

Стаття присвячена дослідженню правової природи електронних торгів арештованим майном як механізму забезпечення прав учасників виконавчого провадження. В рамках наукового дослідження автор розкриває юридичну природу електронних торгів арештованим майном на підставі аналізу їх правової регламентації, формулюючи висновки щодо ролі даного інституту в системі виконавчого провадження.

Автором наголошується на тому, що електронні торги як спеціальний механізм виконавчого провадження повинні мати чітку, послідовну та недвозначну правову регламентацію в національному законодавстві, оскільки діяльність даного виду прямо впливає на майнові права учасників виконавчого провадження, зокрема на право приватної власності, яке гарантоване особі українським та міжнародним законодавством. В статті досліджуються правова природа електронних торгів через призму інститутів публічних електронних послуг та адміністративних послуг, а також інституту підприємництва. Автором обґрунтовано висновок про те, що досліджуваний інститут не є формою надання електронних чи адміністративних послуг, що надаються державою за зверненням певного суб'єкта, а також не може вважатись окремим видом підприємницької діяльності, зважаючи на різнопредметність мети.

В статті зроблено висновок, що електронні торги арештованим майном за своєю правовою природою належать до категорії заходів адміністративного впливу на учасників виконавчого провадження в частині їх майнових прав. Даних захід має електронно-правову форму примусового відчуження майна чи майнових прав, яка застосовується для забезпечення повного, своєчасного та вчиненого у законний спосіб виконання рішень судів та інших органів у виконавчому провадженні. Роль досліджуваного інституту визначається забезпечення у виконавчому провадженні компенсаційної функції, яка гарантує стягувачу набуття права власності на присуджену судом грошову суму, шляхом примусовою реалізації належного боржнику майна за допомогою електронних торгів.

Ключові слова: законодавчі основи, стягувач, боржник, виконання судового рішення, електронне виконавче провадження, сталий розвиток України.

Kotviakovskiy Y., Lukianchenko D. Electronic auctions of seized property as a mechanism for ensuring the rights of participants in executive proceedings.

The article is devoted to the study of the legal nature of electronic auctions of seized property as a mechanism for ensuring the rights of participants in executive proceedings. As part of the scientific

research, the author reveals the legal nature of electronic auctions of seized property based on the analysis of their legal regulation, formulating conclusions about the role of this institution in the system of executive proceedings.

The author emphasizes that electronic auctions as a special mechanism of enforcement proceedings must have a clear, consistent and unambiguous legal regulation in national legislation, since this type of activity directly affects the property rights of participants in enforcement proceedings, in particular, the right to private property, which is guaranteed to a person by the Ukrainian and international law. The article examines the legal nature of electronic trading through the prism of institutions of public electronic services and administrative services, as well as the institution of entrepreneurship. The author substantiated the conclusion that the researched institute is not a form of providing electronic or administrative services provided by the state at the request of a certain subject, nor can it be considered a separate type of entrepreneurial activity, given the multi-subject nature of the goal.

The article concludes that electronic auctions of seized property by their legal nature belong to the category of measures of administrative influence on the participants of executive proceedings in terms of their property rights. This measure has an electronic legal form of forced alienation of property or property rights, which is used to ensure full, timely and legally executed decisions of courts and other bodies in executive proceedings. The role of the investigated institute is determined by the provision of a compensatory function in the enforcement proceedings, which guarantees the debt collector the acquisition of the right of ownership of the sum awarded by the court, through the forced sale of the property belonging to the debtor through electronic auctions.

Key words: legislative foundations, debt collector, debtor, execution of a court decision, electronic executive proceedings, sustainable development of Ukraine.

Постановка проблеми. Виконавче провадження як завершальна стадія цивільної справи, покликане забезпечити реальне виконання судового рішення шляхом створення можливостей позивачу отримати від відповідача те майнове благо, яке було присуджене йому судом. Ефективність будь-якого виконавчого провадження залежить в першу чергу не від наявності у боржника грошових коштів чи певного коштовного майна, а від чіткого, прозорого та ефективного правового механізму його здійснення, який би передбачав співмірні та дієві заходи впливу на боржника, дозволяючи при цьому максимально вигідно розпорядитись частиною належних йому активів чи майнових прав з метою оперативного задоволення вимог кредитора, не порушивши при цьому і прав боржника. В цій частині законодавець, удосконалюючи нормативно-правову базу, повинен постійно спиратись на принцип верховенства права, який за словами К. Горобець полягає в узгодженні правової структури шляхом подолання розриву між формальною раціональністю системи правових нормативів та ціннісною раціональністю ключових правових ідей – справедливості, впорядкованості, передбачуваності, захищеності [1, с. 212].

Водночас, сучасна правова система нашої держави зіштовхнулася із непростими випробуваннями, пов'язаними із воєнними діями та спричиненим ними незадовільним станом економіки, яка на сьогодні характеризується падінням ВВП, зменшення обсягів надходжень від міжнародних партнерів, високим рівнем споживчої інфляції та дефіциту бюджету. Все це у своїй сукупності безумовно відображається на фінансовій спроможності переважної більшості учасників правовідносин – як фізичних, так і юридичних осіб, які можуть виступати учасниками виконавчого провадження. Такий стан справ вимагає від держави розробки і застосування вдосконалених юридичних механізмів, спрямованих на забезпечення завдань виконавчого провадження, одним із яких є електронні торги арештованим майном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти правової регламентації електронних торгів у виконавчому провадженні останнім часом викликають поживлений інтерес серед вітчизняних вчених правників, про що свідчить зростаюча кількість наукових публікацій, спрямованих на наукове дослідження вказаної тематики. Зокрема О.М. Крижний вивчав питання оскарження електронних торгів з реалізації арештованого майна у виконавчому провадженні на підставі існуючої судової практики [2]. Д.В. Кудряшов звертав увагу наукової спільноти на проблематиці визнання результатів електронного аукціону, проведеного з метою реалізації арештованого у межах виконавчого провадження майна, недійсними, здійснивши в рамках своєї наукової статті теоретико-прикладний аналіз вказаного питання [3]. О.О. Русецька торкнулась проблематики реалізації на електронних торгах (аукціоні) частки боржника в статутному капіталі товариства

[4], а О.О. Чумак присвятив свою працю питанню реалізації переважного права купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, при проведенні земельних торгів у формі електронного аукціону [5]. Дещо раніше дослідженню певних особливостей електронних аукціонів у виконавчому провадженні присвячували свої роботи У.В. Романюк, А.В. Кожевнікова, О.В. Солонко, О.О. Круговий, І.І. Зеленкова та інші. Однак, незважаючи на значний науковий доробок у сфері вказаної проблематики, в науковій літературі лишилися недослідженими питання місця та ролі вказаного правового інституту у забезпеченні прав учасників виконавчого провадження.

Метою статті є дослідження юридичної природи та правової регламентації електронних торгів арештованим майном та формування висновків щодо ролі даного інституту в системі механізмів забезпечення прав учасників виконавчого провадження.

Вклад основного матеріалу. Можливість застосування уповноваженим суб'єктом від імені держави будь-яких способів, засобів чи механізмів впливу на майнове становище особи, зокрема на його право власності, яке захищається як нормами Конституції України, так і Статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, повинна регламентуватись чіткими і недвозначними правовими нормами, які б передбачали як конкретні матеріально-правові підстави, так і визначали б детальну та послідовну процесуальну процедуру.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» звернення стягнення на майно боржника полягає в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації (пред'явленні електронних грошей до погашення в обмін на кошти, що перераховуються на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, рахунок приватного виконавця). Відповідно ж до ч. 1 ст. 61 даного Закону, реалізація арештованого майна (крім майна, вилученого з цивільного обороту, обмежено оборотоздатного майна та майна, зазначеного у частині восьмій статті 56 цього Закону) здійснюється шляхом проведення електронних аукціонів або за фіксованою ціною. Реалізація за фіксованою ціною застосовується щодо майна, оціночна вартість якого не перевищує 30 мінімальних розмірів заробітної плати. Реалізація за фіксованою ціною не застосовується до нерухомого майна, об'єктів незавершеного будівництва, майбутніх об'єктів нерухомості, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден незалежно від вартості такого майна [6].

Вказана норма Закону № 1404-VIII має імперативний характер, оскільки прямо визначає спосіб відчуження майна боржника, на яке накладено арешт, віддаючи при цьому перевагу в даному питанні електронним технологіям. В цій частині слід зауважити, що у сфері виконавчого провадження ще лише намічено поступальний рух до цифровізації і діджиталізації, на відміну від судової гілки влади, в якій електронне судочинство поступово починає набувати загальнообов'язкового характеру. До прикладу, у всіх процесуальних кодексах (окрім Кримінального) впроваджено обов'язок (в тому числі і для державних та приватних виконавців) зареєструвати електронний кабінет в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), а його невиконання має наслідком відмову у доступі до правосуддя.

Інститут електронних торгів арештованим майном вперше було введено у правову систему нашої держави завдяки Розпорядженню Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 р. № 212-р за п. 1 якого було підтримано пропозицію Міністерства юстиції стосовно запровадження реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів по всій території України [7]. Цим же розпорядженням на Міністерство юстиції України було покладено обов'язок затвердити порядок, який би регламентував процедуру реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів.

На підставі вказаного вище розпорядження, наказом Міністерства юстиції України від 22.12.2015 р. № 2710/5 було затверджено Порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів, а державне підприємство «СЕТАМ» було уповноважене здійснювати заходи із супроводження програмного забезпечення системи електронних торгів, технологічного забезпечення, збереження та захисту даних, що містяться у ній, а також організувати та проводити електронні торги [8].

В подальшому вищевказані нормативні акти були скасовані, а на зміну їм Міністерство юстиції України 29.09.2016 р. прийняло наказ № 2831/5 «Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна». Відповідно до абзацу двадцять першого п. 1 розділу I Порядку реалізації арештованого майна, організатором електронних аукціонів, аукціонів за фіксованою ціною є суб'єкт господарювання, якого за результатами конкурсної процедури відбору організатора, передбаченої

цим Порядком, уповноважений на здійснення заходів із супроводження програмного та технічного забезпечення центральної бази даних системи електронних аукціонів, збереження та захисту даних, що містяться у ній, обслуговування цієї системи, забезпечення її постійної роботи та доступу користувачів до неї, публікації повідомлень про безоплатне передання нереалізованого конфіскованого майна, забезпечення збереження майна і виконання інших функцій, передбачених цим Порядком [9].

З вищевказаної норми вбачається, що електронні торги арештованим майном, які ініціює державна виконавча служба або приватний виконавець, здійснює певний суб'єкт господарювання, який обирається на конкурсних засадах. Тобто, держава, по суті, делегує повноваження з розпорядження майном боржників певній юридичній особі, наділивши її функціями організатора електронних аукціонів з повним об'ємом спеціальних прав і обов'язків.

На сьогодні організатором електронних аукціонів є Державне підприємство «СЕТАМ», основним видом господарської діяльності якого є оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність.

В цій частині закономірним є питання: чи відноситься реалізація арештованого майна на електронних торгах до публічних електронних адміністративних послуг або ж така діяльність є окремим видом господарської діяльності.

Згідно з п. 1 Порядку реалізації арештованого майна електронний аукціон визначено як продаж майна за допомогою функціоналу центральної бази даних системи електронних аукціонів, за яким його власником стає учасник, який під час аукціону запропонував за нього найвищу ціну. Тобто, даного визначення неможливо встановити чи є електронні торги публічною послугою та чи відносяться вони до юридичної категорії «послуги» взагалі.

Для визначення правової природи електронних торгів (аукціону) слід звернутись до положень Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», який визначає засади надання електронних публічних послуг.

Відповідно до пункту 6 частини 1 статті 1 вказаного Закону, публічна послуга – юридично або соціально значуща дія суб'єкта надання публічної (електронної публічної) послуги, у тому числі адміністративна послуга, за заявою (зверненням, запитом) суб'єкта звернення або без такого звернення, у результаті якої набуваються, переходять, припиняються права та/або здійснюються обов'язки суб'єктом звернення, надаються відповідні матеріальні та/або нематеріальні блага суб'єкту звернення. В свою чергу, суб'єктом надання публічної (електронної публічної) послуги згідно з п. 11 ч. 1 ст. 1 даного Закону, може бути орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державні, комунальні підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, уповноважені відповідно до законодавства надавати публічні (електронні публічні) послуги [10].

Поверхневий аналіз вищевказаних нормативних положень може наштовхнути на висновок про те, що електронні торги арештованим майном є одним із видів електронних публічних послуг, оскільки вони: а) за своєю формою є юридично та значущою дією, яка передбачає юридичні наслідки майнового (позбавлення права власності божника на певне майно (майнові права) та набуття права власності на грошові кошти стягувачем) та немайнового (закінчення виконавчого провадження у разі повного задоволення вимог стягувача за рахунок реалізованого майна) характеру; б) надається державним підприємством, уповноваженим на організацію та проведення електронного аукціону; в) надається за зверненням відповідного суб'єкта (державного чи приватного виконавця) та має наслідком здійснення обов'язків суб'єкта звернення (належного здійснення повноважень у виконавчому провадженні з метою примусового виконання рішень).

Разом з тим, вказаний Закон № 1689-IX передбачає, що його дія не поширюється на суспільні відносини, які визначені частиною другою статті 2 Закону України «Про адміністративні послуги» (ч. 2 ст. 2 Закону). В свою чергу, частина друга ст. 2 Закону України «Про адміністративні послуги» (в редакції станом на 27.04.2024 р.) містить перелік суспільних відносин, які також не регламентовані даним Законом (від 06.09.2012 р. № 5203-VI), зазначаючи у п. 6 ч. 2 ст. 2, що його дія не поширюється на відносини щодо судочинства та виконавчого провадження [11].

Отже, ані норми Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», ані положення Закону України «Про адміністративні послуги» не поширюються на правовідносини щодо здійснення виконавчого провадження. Враховуючи те, що реалізація ареш-

тованого майна у виконавчому провадженні здійснюється через електронний аукціон, очевидним є висновок про те, що така діяльність законодавчо не відноситься ні до електронних публічних, ні до адміністративних послуг.

В свою чергу реалізація майна на електронних торгах об'єктивно не може розглядатись як форма підприємницької діяльності суб'єкта господарювання, оскільки першочерговою метою підприємництва згідно з ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України є одержання прибутку [12]. Натомість, головною метою продажу арештованого майна шляхом проведення електронного аукціону є реалізація компенсаційної функції виконавчого провадження, яка за позицією С.Я. Фурси та Є.І. Фурси полягає у забезпеченні в процесі примусового виконання рішення можливості відновлення порушеного права чи інтересу стягувача шляхом компенсації матеріальної, фізичної, моральної шкоди, що буде реалізуватися через стягнення з боржника обумовленої в рішенні суми коштів [13, с. 98]. Таким чином, можна дійти до висновку, що незважаючи на господарський характер операцій з арештованим майном, правовий інститут електронних торгів в першу чергу слугує засобом забезпечення правового порядку в державі, складовою якого є захист прав фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні шляхом повного, своєчасного та вчиненого у законний спосіб виконання рішень судів та інших органів, за якими стягувач набув право на певне майнове благо. Тобто, в даному випадку наявна перевага публічного інтересу держави у виконанні своїх регулятивних функцій над приватним інтересом суб'єкта господарювання, який виступає організатором електронного аукціону (торгів).

Як слушно зазначає О.О. Круговий, «із самого терміна «електронні торги» випливає, що проведення таких торгів відбувається в електронному форматі, тобто за допомогою використання мережі Internet, що є однією з ознак цих торгів. Виходячи зі специфіки проведення електронних торгів, вони потребують для себе створення відповідних і належних умов, оскільки мережа Інтернет як така не є безпечним середовищем ні для зберігання будь-яких даних, ні для здійснення якихось правочинів» [14, с. 94]. Отже, природу електронних торгів арештованим майном слід розглядати в сукупності – як юридичний механізм, що має форму електронного діловодства і документообігу що передбачає обов'язкове використання електронних технологій у виконавчому провадженні.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна визначити юридичну природу та роль інституту електронних торгів арештованим майном в системі виконавчого провадження. На нашу думку електронні торги (аукціон) є заходом адміністративного впливу на майнові права учасників виконавчого провадження, який має електронно-правову форму примусового відчуження майна чи майнових прав з метою забезпечення у виконавчому провадженні повного, своєчасного та вчиненого у законний спосіб виконання рішень судів та інших органів. В свою чергу роль досліджуваного інституту полягає у реалізації компенсаційної функції виконавчого провадження, за якою стягувачу гарантується набуття права власності на визначену судом грошову суму шляхом реалізації належного боржнику майна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горобець К. Верховенство права як ціннісно-нормативний феномен. *Філософія права і загальна теорія права* 2013. № 2. С. 207–213.
2. Крижний О.М. Оскарження електронних торгів з реалізації арештованого майна у виконавчому провадженні: огляд судової практики. *Вісник Асоціації приватних виконавців*. 2024. № 1 (2). С. 74–77.
3. Кудряшов Д.В. Проблематика визнання результатів електронного аукціону, проведеного з метою реалізації арештованого у межах виконавчого провадження майна, недійсними: теоретико-прикладний аналіз. *Вісник Асоціації приватних виконавців*. 2024. № 1 (2). С. 78–81.
4. Русецька О.О. Звернення стягнення на частку, частину частки боржника в статутному капіталі товариства. *Вісник Асоціації приватних виконавців*. 2024. № 1. С. 69–71.
5. Чумак О.О. Особливості реалізації переважного права купівлі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, на які звернено стягнення. *Вісник Асоціації приватних виконавців*. 2024. № 1. С. 69–71.
6. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 14.05.2024).

7. Деякі питання реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 р. № 212-р. (втратило чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-2015-%D1%80/ed20150311#Text> (дата звернення: 14.05.2024).
8. Про реалізацію арештованого майна шляхом проведення електронних торгів: наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2015 р. № 2710/5 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1620-15#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
9. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 р. № 2831/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1301-16#n16> дата звернення: 16.05.2024).
10. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text> (дата звернення: 19.05.2024).
11. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#n12> (дата звернення: 19.05.2024).
12. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
13. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Функції виконавчого провадження та їх вплив на реалізацію органами примусово виконання їх завдання в Україні. Scientific Collection «InterConf». 2022. № 119. С. 93–100.
14. Круговий О.О. Поняття й ознаки реалізації арештованого нерухомого майна через електронні торги (адміністративно-правовий аспект). *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7, ч. 2. С. 91–98.